

GİRESUN'DA POLİS TEŞKİLATININ KURULUŞU VE SOSYAL YAŞAMA YANSIMALARI

Establishment of Police Organization in Giresun and Its Reflections on Social Life

Cemal TEPE¹

MAKALE BİLGİSİ

ÖZ

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi : 02/01/2025
Makale Kabul Tarihi : 18/04/2025

Osmanlı Devleti'nin son döneminde salname ifadesiyle "Karadeniz sahilinin en güzel ve en imarlı şehri" olarak bahsedilen Giresun kentinde polis idaresinin ortaya çıkması ve görevlileriyle Giresun nüfusuna kayıtlı ilk polislerin kimler olduğunun tespiti kent tarihi ve kültürü bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmayla birlikte Giresun'da Türk polisinin ilk defa olarak ne zaman teşkilatlanmaya başladığı ve ilk polislerin kimler olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın zaman çerçevesi olarak 1890'ların sonundan 1920'li yıllara kadar uzanan süreç belirlenmiştir. Çalışmada, birinci el kaynaklar kullanılmıştır. Çalışmanın ana kaynağı Osmanlıca tutulan Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki personel kütük defteri ve personel özlük dosyalarıdır. Bu kapsamda ilk olarak Trabzon vilayetinde görevli polis mensuplarından Giresun nüfusuna kayıtlı personeller belirlenmiştir. Ardından personel özlük dosyalarına bakılmıştır. Diğer taraftan da Trabzon Vilayet Salmelerinden Giresun kazasında görevlendirilen polis mensuplarının künye bilgileri incelenmiştir. Mevcut polis kimlikleri üzerinden doğum yeri ve yılı üzerinden mesleğe giriş yılları, milli ve dini aidiyetleri, mahalleleri, almış oldukları eğitim düzeyi ile askerlik durumları, rütbe veya terfi durumları, mesleki başarı ve cezai durumları irdelenmiştir.

Teşkilatın görev alanlarının belirlenmesiyle kentteki toplumsal düzenin sağlanmasında polisin aktif rol oynadığı, ödül ve ceza mekanizmalarının ise hem bireysel hem de kurumsal düzeyde disiplini sağlamak için kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda polis teşkilatının gelişimi, sadece bir güvenlik meselesi değil, aynı zamanda Giresun kentinin toplumsal ve sosyolojik yapısının şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. Bu çalışma, Giresun polis teşkilatının tarihsel ve sosyolojik boyutlarını ortaya koyarak, dönemin toplumsal yapısını ve idari mekanizmalarını anlamaya yönelik değerli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Giresun Kenti, Emniyet Teşkilatı, Osmanlı Polisi, Güvenlik.

ARTICLE INFORMATION

ABSTRACT

Research Article

Submission Date : 02/01/2025
Accepted Date : 18/04/2025

This study examines the establishment and institutionalization process of the police organization in the city of Giresun between the years 1890 and 1920. Recognized in the Trabzon provincial yearbooks as the most developed and beautiful city along the Black Sea coast, Giresun presents a notable case for the early formation of urban policing in the region. The research investigates when and how the police force was first organized in Giresun and identifies the individuals registered as police officers from the city. Primary sources, such as personnel records and files from the archives of the General Directorate of Security, official documents from the Ottoman State Archives, and Trabzon Yearbooks (Salnames), all written in Ottoman Turkish and later transcribed, form the basis of this study.

Through the analysis of police identity records, the study offers insights into the socio-cultural structure of Giresun during the late Ottoman period. It also

¹ Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü, e-posta: tepecem80@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1993-1393 (Sorumlu Yazar/ Correspondent Author)

sheds light on the organizational model of policing along the Black Sea coast, contributing to a broader understanding of regional administrative development. By situating Giresun's police institution within the wider context of urban modernization and state formation, the study not only documents a significant phase in the city's institutional history but also provides valuable data for researchers in the fields of urban history and institutional studies.

Keywords: Giresun City, Police Department, Ottoman Police, Security.

1. Giriş

Avrupa ülkelerinde hukukileşme sürecinin bir parçası olarak polis teşkilatlarının kurulmasının ardından Osmanlı ülkesinde ilk defa 1845 senesinde 46 nefer/memurla Türk Polis Teşkilatının temelleri atılmıştır (Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi [BOA], MAD.d. Gömlek No: 1235). Avrupaî bir düzenleme olduğundan ilk yerleşkesi olarak Batılı vatandaşların yoğun olduğu Beyoğlu, Galata ve çevresi seçilmiştir (BOA. İ. MSM. 3-48). Resmî belge ifadesiyle “*numune*” olarak başkent İstanbul’da tesisleşen polis idaresi bir yıl sonra 1846 senesinde Zaptiye Müşiriyetine bağlanmıştır (Emniyet Genel Müdürlüğü [EGM], 2015). Bu tarihten 1879 senesine kadar polis idaresinden pek bahsedilmemiş, ülke genelinde tesisleşmemiştir.

Sultan II. Abdülhamit Dönemi’nde, Sait Paşa hükümeti önderliğinde 1879 senesi itibarıyla ülkenin her bir yanında kırsalda jandarma, kasaba ve şehirlerde ise polis birimlerinin kurulması kararlaştırılmıştır. İç güvenlik reformları kapsamında suç ve suçluyla mücadele etme yönteminde Avrupa’da hemen her devletçe kabul edilen iç güvenlik (jandarma/polis) modeliyle hareket tarzı tercih edilmiştir. Islahat çalışmaları olarak devlet ve toplum geleneği arasına girmiştir. 1879 senesi Kasım ayında Jandarma idaresi; Seraskeriye/Genelkurmaylığa, Polis İdaresi ise Zaptiye Müşiriyetinden isim değişikliğiyle dönüştürülen Zaptiye Nezaretine bağlanmıştır (Kozak ve Kahraman, 2021). 1879 senesi sonu itibarıyla tüm yurttan polis idaresi kurulmaya başlanacaktır (Alyot, 2008). Kamuoyunu aydınlatmak için basın kuruluşlarının da bu yeni kavram ve iç güvenlik modelini bir yandan halka tanıtıcı yazılar ile anlatma gayreti içerisine düştüğü görülmektedir. Örneğin *Vakit* “*Polis*” başlıklı yazısında “*Devlet-i Aliyye’de dahi Avrupa’nın her tarafında olduğu gibi polis teşkilatına sarfı mesai olunmakta ise de polis ne demek vezaifi/görevleri neden ibaret olduğu bilinmek lazım geleceğinden...* (EGM, 2015)” bahisle polisin ne olduğunu ve neden böyle bir düzenlemeye geçildiğini kamuoyuna açıklamaya çalışmıştır.

Taşra vilayetlerinde olduğu gibi kazalarda da polisiye yapılanmasının arttığı bir dönemde ülke yönetimiyle kamuoyunun iç güvenlik birimlerinden (polis ve jandarma) beklentisi kamu huzur ve güvenliğidir. Eski ifadeyle “*Emniyet-i Umumiyenin*” sağlanması, her yerde ve her zaman koşula bakılmaksızın tesis edilmesidir. Artık monarşi ve dinsel devletlerin

“kul” anlayışından öte “yurttaşlık/vatandaşlık” bilincinin gün be gün gelişimiyle herkes, can güvenliği altında maddi ve manevi kazançlarıyla birlikte, tehlikeden ve saldırılardan uzak hayat yaşamak istemektedirler. Bu nedenle iç güvenlik birimlerinden istenen; emniyettir, diğer bir ifadeyle adalettir (Trabzon Vilayet Salnamesi [TVS], 1319). Bu doğrultuda Giresun kazasının resmî belge ifadesiyle “*mevkien haiz-i ehemmiyet*” olması ve yine belge ifadesiyle “*inzibati/asayışı ve düzeni ehem ve elzem*” (BOA, DH.TMIK..S.. 19-9) olması sebebiyle polisiye yapılanmaya kayıtsız kalamayacağı ortadadır. Bu durumun tespitiyle Giresun’da polis teşkilatının ne zaman kurulduğu, ilk polislerinin kimler olduğu ve kimler tarafından polisliğin halka tanıtıldığı ve bu polislerin yöre halkı nezdinde bıraktığı iz ve izlenimlerin düşümü bu çalışmayla ortaya çıkarılmak istenmiştir.

2. Giresun’da İlk Polis Teşkilatı’nın Kurumsallaşma Süreci

1879’un sonlarıyla 1880’in başlarında Osmanlı İmparatorluğu’nun tüm vilayet merkezlerinde polis teşkilatının kurulduğu görülmektedir. Bu süreç, Tanzimat reformlarının idari ve güvenlik alanındaki etkilerinin bir sonucu olarak şekillenmiştir. 1845’teki İstanbul ve çevresinden başlayan ve sonraki süreç içerisinde birkaç Rumeli vilayeti dışına çıkamayan polis yapılanması artık tüm memleket dâhilinde iç güvenliğin modern yapısı olarak ortaya çıkmıştır. 1880 yılı sonrası polis teşkilatında gerek eğitim ve gerekse yaygınlık açısından ilerleme sağlanacak ve giderek uzmanlaşma sağlanacaktır (Aslan, 2020). Böylelikle Osmanlı kamuoyunun gündeminden polis lafzı eksik olmayacaktır. Özellikle ilk dönemlerde “polis” için metinlerde “temini inzibat” kavramı sıklıkla kullanılacaktır (BOA, DH.MKT. 1996-29). Bu doğrultuda polis, anlam olarak düzeni sağlayan inzibat kuvveti olarak hafızlarda yer alacaktır. Buradan da hareketle polisin yurt genelinde kurulması ve kurumsallaşmasının gerekçesinin kamu düzeni ve huzuru olduğu anlaşılmaktadır.

Polis teşkilatının memleket genelinde kurulduğu dönemde, Trabzon vilayetine bağlı bir kaza olan Giresun (Sezen, 2017), Osmanlı idaresindeki Karadeniz sahil şeridinin en önemli yerleşim yerlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Giresun, özellikle liman faaliyetleriyle ticari merkez haline gelmiştir. Şehrin ticari etkileşimleri ve bu etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkan sosyal ve kültürel gelişmeler, kamu düzeni ve huzurun yeni tedarikçisi polis teşkilatının Giresun’da kurulmasını gerektiren başlıca faktörler olmuştur. Giresun’un liman şehri olması, ticaret hacminin yoğunluğu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan güvenlik sorunları, polis teşkilatının burada erken teşkilatlanmasını sağlamıştır. Resmi belge ifadesiyle *mevkien inzibati/asayışı ve düzeni ehem ve elzem*” (BOA, DH.TMIK..S.. 19-9) bir kent olduğu aşıkardır.

Giresun kentinde ilk olarak polis birimi kurulmaksızın bireysel görevlendirmeye gidildiği anlaşılmaktadır. Devlet arşiv belge taramasından tespit edildiği kadarıyla kentte ilk görevlendirilen polislerden biri Dizdarzade Salih Efendi’dir. Salih Efendi’nin 1894 senesinde

stajyer memur olarak göreve başladığı anlaşılmaktadır. Çünkü 7 Eylül 1895 tarihli yazıda Salih Efendi'nin bir yıldan beri Giresun kazasında çalıştığı ve asaletinin tasdik talebinin kabul edildiği görülmektedir (BOA. ZB. 458-47). Bu bağlamda Salih Efendi, Giresun kazasında tespit edilen en erken polis mensuplarından biri olarak dikkat çekmektedir. Yalnız, kendisi 1895 yılında kentteki tek polis memuru değildir. Aynı yıl içerisinde 15 Mayıs 1895 tarihli bir yazıya göre Giresun'da görev yapan Polis Memuru Mehmet Efendi, hakkında şikâyet üzerine tahkikat yapılması üzerine istifa etmiş ve yerine Osman Nuri Efendi tayin edilmiştir (BOA. ZB. 458-14). Bu doğrultuda 1895 yılında Giresun'da en az iki polis memurunun görevli olduğu ve polisiye hizmetleri yürüttüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca 10 Temmuz 1897 tarihli bir belge ise polisin Giresun Limanı'na çıkan yolcuların pasaport kontrollerini yaptığından bahsederek (BOA. DH. TMIK.M. 36-27) polisin görev alanlarının neler olduğu hakkında fikir edinilmesine olanak sağlamaktadır.

1898 tarihli Trabzon Vilayet Salnamesi incelendiğinde Giresun kazası kısmında “*Me'mûrîni Mûteferrika/Farklı Memurlar*” başlığı altında “Polis Komiseri Mehmet Hayri Efendi” ismine yer verildiği görülmektedir (TVS, 1316). Salnamedeki bu başlık ve içerik, Giresun kazasında bu tarihlerde henüz kurumsal bir polis teşkilatının mevcut olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle önceki senelerde ismi geçen polis mensuplarının varlığının, bireysel görevlendirme yoluyla kent merkezinde istihdam edilmiş oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum Osmanlı yönetiminin, başlangıçta taşra kaza merkezlerinde bireysel çözüm anlayışıyla hareket ettiğini göstermektedir. Aynı zamanda bu yaklaşım tarzı, kaza merkezlerindeki teşkilatlanmanın henüz tamamlanmadığını göstermektedir. Bireysel atamaların zamanla kurumsallaşmaya dönüşeceği aşikârdır. Böylece Giresun kentinin “ilk polis amiri” Mehmet Hayri Efendi'nin bireysel atamayla Giresun'da görevlendirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Polis komiserlerinden 3. Sınıf Komiser Mehmet Hayri Efendi'nin 1899 yılında Giresun'da görevine devam ettiği arşiv belgelerinde görülmektedir (BOA. DH. MKT. 2258-78). Ayrıca Hayri Efendi'nin polis memurluğundan açıktan olmak üzere polis komiserliğine geçtiği ve o yıl üstün gayret ve yararlılığından 4. Rütbeden Osmanlı Nişanı almış olduğu anlaşılmıştır (BOA. DH. MKT. 2275-107). Kendisinin daha sonraki yıllarda Rusya Devleti tarafından St. Stanislaus Nişanı ile 1902 senesinde ödüllendirildiği anlaşılmıştır (BOA. HR. TH. 275-133). Bu bağlamda 1898 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi'nde polis komiseri olarak ismi geçen Hayri Efendi'nin daha erken senelerde polislik mesleğine girdiği değerlendirilmektedir. Hayri Efendi nezdinde Osmanlı yönetiminin Giresun'daki polisiye yapılanmasından ve gördüğü hizmetten memnun kaldığı çıkarılabilmektedir.

1900 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi incelendiğinde, Mehmet Hayri Efendi'nin hala Giresun kazasında tek başına görev yaptığı anlaşılmaktadır. Salnamede “*Memurini Mûteferrika*” başlığı altında yalnızca onun ismine yer verilmiştir (TVS, 1318). Yanı sıra başka

bir polis mensubu ismine yer verilmemiştir. Bu durum, Giresun’da bu tarihlerde kurumsal bir polis teşkilatının henüz bulunmadığını ortaya koymakta ve bireysel atamalarla polislik hizmetinin sürdürüldüğünü göstermektedir. Kendisinin tek başına kentteki polislik hizmetlerinin öncüsü olduğu değerlendirilmektedir.

1319/1901 yılı Trabzon Vilayet Salnamesine bakıldığında “Memurini Müteferrika” başlığı altında 3. Sınıf Polis Komiseri Mehmet Hayri Efendi, Polis Mustafa Efendi, Polis Salih Efendi, Polis Ziya Efendi, Polis Metro Efendi’nin isimlerine rastlanmıştır. Bir yıl arayla Giresun polis teşkilat kadro sayısı birden beşe yükseltilmiştir. Polis amirinin emrine dört polis memuru verilmiştir. Özellikle bunlardan biri ise Gayrimüslim vatandaşlardandır. Kentin demografik nüfus oranı ölçüsünde Rum milletinden Metro Efendi polis kadrosunda yerini almıştır (TVS, 1319). 1900 kayıtlarına göre Giresun kaza merkezinde 1.538 Ermeni ve 13.449 Rum vatandaş bulunmaktadır (TVS, 1318). Bu veriler neden Rum milletinden polis istihdamı sağlandığını açıklamaktadır. Netice olarak 1901 yılı teşkilat kadro sayısı artarak varlığını sürdürmüştür. Gerek kadro sayısının artışı ve gerekse Rum milletinden polis istihdamı dikkat çekmektedir. Bu nedenle 1901 yılının, Giresun kent merkezinde polis yapılanmasıyla ilgili özel bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

1901 yılı, Giresun’un bağlı bulunduğu Trabzon vilayet merkezi polis kadro yapısına bakıldığında, vilayet merkezindeki polis kadrosunun toplamda 30 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Vilayet merkezi polis teşkilatı kadrosunun başında Ser komiser Muhlis Efendi bulunmakta olup, maiyetinde iki polis amiri ve 27 polis memuru yer almaktadır. Polis memurlarından iki kişi; Estefan (Rum) ve Bogos (Ermeni) Gayrimüslim vatandaşlardandır (TVS, 1319). Giresun’da ve Trabzon’da Gayrimüslim vatandaşların etnik çeşitliliği, teşkilat içerisinde etnik farklılığa sahip kimselerin de görev aldığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan Giresun kazası polis görevlilerinin ismen Trabzon vilayet merkezi polis kadrosu içerisinde zikredilmemesi salnamede merkez ve kaza kadrolarına ayrı ayrı yer verildiğini göstermektedir. Kadro sayısının artırılmasının bir sonucu veya bir memnuniyetin belirtisi olarak aynı vilayet salnamesinde, vilayetin bir hududundan diğer hududuna kadar emniyetin tesis edildiği açıkça ifade edilmiştir (TVS, 1319).

Giresun kazası gibi Trabzon vilayetine bağlı diğer sahil şeridinde bulunan Görele ve Tirebolu kazalarının 1901 yılı kadro sayısına bakıldığında Giresun kazasının polis yapılanmasındaki önemi ortaya çıkacaktır. Görele kazasında Polis Hasan Efendi isminde yalnızca bir kişi bulunmaktadır (TVS, 1319). Tirebolu’da, polis memurları Akif ve Mehmet Ali isminde iki kişi bulunmaktadır (TVS, 1319). Bu bağlamda aynı idari statüdeki üç kaza kıyas edildiğinde Giresun kazasının kadro sayısı olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Sayısal farklılığın, kazaların büyüklükleri ve güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda belirlendiğini

göstermektedir. Özellikle Giresun’da beş polis mensubunun görevlendirilişi, kentin daha yoğun nüfuslu ve ticaretin merkezi bir nokta olmasıyla ilişkilendirilebilmektedir.

1902 yılı Giresun kazasında polis teşkilatının kurumsal anlamda ilk adımlarının atıldığı bir yıl olmuştur. Trabzon Vilayet Salnamesine göre bu yıl Giresun’da “Polis Dairesi” adı altında birim yapılanması oluşturulmuştur. Polis Dairesi başlıklı kısımda 3. Sınıf Polis Komiseri Mehmet Hayri Efendi ve polis memurları Mustafa, Salih, Ziya ve Metro Efendiler yer almışlardır. Bu kadro sayısı ve isimleri, 1901 yılına ait polis görevlilerinin isimlerinin de yer aldığı listeye örtüşmektedir. Bu durum ise bireysel görevlendirmelerin devamı olarak 1902 senesi kurumsal yapıya dönüştüğünü göstermektedir. Ayrıca salnamede Polis Mustafa Efendi’nin “Tahlisiye Madalyası” sahibi olduğu notu düşülmüştür (TVS, 1320). Bu, Mustafa Efendi’nin görev süresinde sergilediği üstün başarılarının bir göstergesi olarak kaydedilmiştir. Aynı yıl Trabzon vilayet merkezi içerisinde Çömlekçi, Meydan ve İskele gibi yerlerde “Mevki” tabiriyle yeni polis birimleri kurulmuştur (TVS, 1320, s. 136). Tirebolu ve Görele gibi kazalarda mevcut kadro sayısı ve yapısı korunmuştur (TVS, 1320). Giresun’un gelişim farkı ortaya çıkmıştır. Diğer kazalara nazaran Giresun kent merkezinin polis teşkilatının kurumsal yapısı vilayet merkezine göre geridedir. Ancak başlangıçtan bu yana yani 1902 senesi polis teşkilatının giderek kent merkezinde profesyonel ve daha organize bir hale geldiği söylenebilmektedir.

1903 yılı Trabzon Vilayet Salnamesi, Giresun kazasında “Polis Dairesi” başlığı adı altında polis teşkilatının varlığını sürdürdüğünü kaydetmiştir. 3. Sınıf Polis Komiseri Mehmet Efendi’nin yerine aynı rütbeden cankurtaran madalyasına sahip Yusuf Efendi’nin isminin geçtiği görülmektedir. Maiyeti altında ismi geçenler ise şunlardır: Polis Mustafa Efendi, Polis Salih Efendi ve Polis Metro Efendi’dir (TVS, 1321). Bir önceki seneye göre kadro sayısı azalarak, dörde düşmüştür. Bir önceki sene kayıtlarda ismi geçen Polis Memuru Ziya Efendi’den bahsedilmemiştir. Trabzon vilayet merkezinde polis kadro sayısı 1901’e nazaran 7 (yedi) artışla 37’ye ulaşırken Giresun’da polis kadro sayısı azalmıştır (TVS, 1321). Tirebolu’da ise bir yıl önce kente gelen Polis Memuru Emin Mustafa ayrılmış ve yerine İsmail adında bir polis memuru göreve başlamıştır. Polis İsmail ve Polis Mehmet Ali Efendiler, Tirebolu’nun polisiye işlerini beraber yürütmektedirler (TVS, 1321). Görele’de Polis Hasan Efendi istikrarlı bir biçimde tek başına görevine devam etmektedir (TVS, 1321).

1904’te Giresun polis teşkilatının başında bulunan 3. Komiser Yusuf Efendi, Polis Mustafa ve Polis Metro Efendi görevlerine devam etmektedir. Önceki senelerde görevli olan Polis Salih Efendi ise 1904 kayıtlarında yoktur. Onun yerine Polis Şahap Efendi ismi zikredilmiştir. Böylece dört kişilik kadro sayısı muhafaza edilmiştir (TVS, 1322). Tirebolu ve Görele kazaları sayılarına bakınca bu yerlerde de bir önceki yıla kıyasla kadro sayısı ve isimleri değişmemiş, aynen kalmıştır. Polis Hasan Efendi tek başına Görele’de, Polis Memurları

Mehmet Ali ve İsmail Efendiler iki kişi olarak Tirebolu’da görevlerine devam etmişlerdir (TVS, 1322). 1904 sonrası salname kayıtları mevcut olmadığından II. Meşrutiyet’e giden sürecin benzer bir surette istikrarlı olarak devam etmiş olacağı değerlendirilmektedir.

3. Giresun Kenti İlk Polislerin Sosyal ve Mesleki Profili

Osmanlı dönemi Giresun’unda polis teşkilatında görev alan ilk polis memurlarının sosyal profilleri dönemin hem yerel toplumsal yapısını hem de güvenlik hizmetlerinde görev alan bireylerin çeşitliliğini anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Polis mensuplarının memleketi kısmında iki farklı ifadeye yer verildiği görülmüştür. Örneğin polis memurları Salih Sıtkı Efendi ve Mustafa Hayri Efendi için defter kaydına “*Giresunlu*” notu düşülürken, Hüseyin Efendi’nin defter kaydında memleket yerinde “*Giresun*” ibaresi yazılmıştır (Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi [EGMA]. Personel Kütük Defteri [PKD], 22). İki farklı ibarenin kullanılması, dönemin bürokratik kayıt alışkanlıkları ve yerel kimlik vurgusuyla açıklanabilmektedir. Diğer taraftan “*Giresun*” coğrafya adı iken idari birim olarak işaret edilmektedir. “*Giresunlu*” ifadesi kişinin doğum yerinden ziyade sosyal kimliğini ve aidiyet duygusunu yansıtmaya bakımdan önemlidir. Bireyin, topluma mensubiyetini ya da kültürel bağı ön plana çıkmaktadır. Ekseriyetle “*Giresunlu*” tabirinin kullanımı, aynı zamanda bir kişinin hem bürokratik hem de toplumsal bir varlık olarak ele alındığını ifade etmektedir.

Giresun polislerin büyük bir kısmının Giresun kent merkezi ya da kazalarıyla nahiyelerden oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin Polis Aziz Efendi, Piraziz kazası Ekseryendi Köyü’ndendir (EGMA. Personel Özlük Dosyası [PÖD]. Cedit [C], 3594). Polis Tevfik Efendi ise Hisargeriş Köyü’ndendir EGMA. PKD, 22). Bu iki durum, kırsal alanlardan gelen bireylerin de teşkilatta yer aldıklarını göstermektedir. Kent merkezinden olanlar arasında Polis Mehmet Efendi Giresun’un Hacı Siyam Mahallesi’nde yaşamaktadır (EGMA. PÖD. C-2950). Polislerin künye bilgileri arasında bu yerlerin isimlerine yer verilmesi diğer mensuplardan bahsedildiğinde köy veya mahallelerine değinilmemesi ismi geçen bu yerlerin zamanı itibarıyla önemli yerler arasında değerlendirildiği düşünülmektedir.

Polislerin büyük bir kısmının İslam dininden ve Türk kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Künye bilgileri arasında Türk milletinden olduğu kaydedilen isim Polis Aziz Efendi’dir (EGMA. PÖD. C-3594). Bununla birlikte Polis Mehmet Efendi’nin ailesinin “*Arapoğulları*” olarak tanındığı belirtilmiştir (EGMA. PÖD. C-2950). Aynı zamanda bu durum Giresun’da yaşayan Arap kökenli ailelerin varlığına ve Osmanlı polis teşkilatındaki çeşitliliğe işaret etmektedir. 1881/1882-1893 verilerine göre Giresun’da; 11 bin civarında Rum vatandaşı yaşamaktadır (Karpas, 2003; 178). Bu veriyle uyumlu olarak 1901 yılı itibarıyla Rum kökenli Metro Efendi polis teşkilatında istihdam edilmiştir (TVS, 1319;112). Bu istihdam şekli Osmanlı

Devleti'nin çok kültürlü yapısını, yerel ihtiyaçları ve toplumsal dengeyi gözeten yönetim anlayışının Giresun polis teşkilatına da yansıtıldığını ortaya koymaktadır.

Çoğu ailenin yerel olarak tanınan sülale isimleri ya da lakaplarla anıldığı görülmektedir. Aziz Efendi; Boduroğlu (EGMA. PÖD. C-3594), Tevfik Efendi; Demircioğulları (EGMA. PKD, 22) ve Mehmet Efendi; Arapoğulları ailesindendir (EGMA. PÖD. C-2950). Giresun'da görev yapan teşkilat mensuplarının yerel kimliği ve bağları, halk nezdinde kabul görmesi ve güvenilir bir yapı olarak algılanmasını desteklemektedir. Ayrıca teşkilat mensuplarının kent ahalisine yönelik görev ve sorumlulukları artmaktadır. Halkla devlet arasındaki bağlar kuvvetlenmektedir. Toplumsal düzenin sağlanması kolaylaşmıştır. Toplumsal dinamikleri bilen kent sakinleri arasından polis bireylerinin seçimi, iç güvenlik hizmetlerinde daha etkili olunmasına katkı sağlanmış olduğu düşünülmektedir. Sonuç olarak Giresun'un polis teşkilatında görev alan memurlar, çoğunlukla Giresun'un yerel nüfusuna dayanmaktadır ve sosyal yapıyı temsil etmektedir. Görevlilerin büyük bir kısmı Türk kökenli olmakla birlikte farklı etnik kökenlere sahip bireylerin varlığı Osmanlı bürokrasindeki çeşitliliği göstermektedir. Özellikle Gayrimüslim istihdamı yerel dinamiklere kayıtsız kalınmadığı, bütünleşik idare anlayışının tercih edildiğini göstermektedir. Görevlilerin köy, kırsal ve mahallelerden gelmesi, teşkilatın hem kentsel hem de kırsal kimliği yansıttığını ortaya koymaktadır. Yerel bağlar, teşkilatın halk nezdinde kabul görmesi ve güvenilir bir yapı olarak algılanmasını desteklemiş olabileceği değerlendirilmektedir.

Mesleki profil, bir bireyin eğitim, deneyim, beceri ve kariyer hedeflerini özetlemektedir. Bu bağlamda, polislerin meslek öncesi ve mesleğe kabulü sırasındaki eğitim düzeyiyle meslek içinde almış olduğu eğitim bilgileri önem arz etmektedir. Meslek öncesi eğitimin, mesleğe kabulü sırasında eğitim şartı, askerlik eğitimiyle dil eğitiminin öne çıktığı görülmektedir. Her ne kadar yürürlüğe girdiği konusunda netlik kazanmamış olmasına rağmen dönemin polisiye yapılanması hakkında fikir elde etme imkânı sağlayan 1880 yılı Polis Kanunnamesi Tasarı'nda (BOA, Y. EE. 112-19) ve 1907 yılı Polis Nizamnamesinde "Türkçe okuyup yazması olmak/bilmek" (Düstur, 1. Tertip, 1329) başlıca eğitim şartıdır. Yine mesleğe giriş sırasında askerlik eğitim becerisi ve Türkçeden başka bir dile yatkınlığın bulunması (BOA, Y. EE. 112-19) yani dil eğitimi gözetildiği anlaşılmaktadır.

Polis Mehmet Efendi, rüştiyeden (ortaokul) terktir. İlkokul diplomasına sahiptir. Polislik mesleğine 1 Teşrinisani 1325/1909 tarihinde dâhil olmuştur (EGMA. PKD, 22). Polis kayıtlarına göre orta boylu, ela gözlü, siyah kumral bıyıklı ve traşlıdır. 1896-1899 yılları arasında askerlik görevini ifa etmiş ve Osmanlı-Yunan Savaşı'na katıldığından Yunan Madalyası almıştır. 1318/1902 senesinden itibaren bahriyede başladığı askerlik görevini çavuş rütbesinde tamamlamıştır (EGMA. PÖD. C-2950). Anlaşıldığı üzere Polis Mehmet Efendi'nin polisliğe alımı sırasında askeri eğitimi, bilgi ve becerisi de etkili olmuştur. 1880 Polis

Kanunname Tasarısı'nın 8. maddesine bakıldığında nizamiye askeri ile jandarma sınıfında hizmette bulunmuş olanların diğerlerine nazaran tercih edileceği yönündeki kararın Mehmet Efendi lehine kullanıldığı değerlendirilmektedir. Yine kendisinin Arap ırkından olması dolayısıyla Türkçeden başka bir dile/lisana (Arapça) sahip olmasının (BOA, Y.EE. 112-19) polisliğe kabulünü kolaylaştırdığı düşünülmektedir.

Polis Aziz Efendi, 1873 doğumlu olup, 28 Eylül 1318/1902 tarihinde polislik mesleğine girmiştir (EGMA. PKD, 22). 1,76 cm boyunda, ela gözlü, kumral bıyıklı ve traşlı olduğu kayıtlanmıştır. 13 Teşrinievvel 1310/1896 tarihinde askerlik hizmetine başlamış ve 8 Eylül 1315/1899 tarihinde terhis olmuştur. Yunan Savaşı'na katıldığından Yunan Madalyası almıştır. Mahalle mektebinde ibtidai (ilkokul) eğitiminin tamamlamış ve künye bilgilerinde Türkçe okur-yazar olduğu belirtilmiştir (EGMA. PÖD. C-3594).

Polislik mesleğine girişte bireylerin eğitim düzeyiyle birlikte sınav başarısı ve istekliliğinin bir bütün olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, polisiye hizmetlerinde liyakat ve yeterliliğin sağlanmasına çalışıldığını ortaya koymaktadır. 1878 doğumlu Mehmet Cemal Efendi, kendi isteğiyle polisliğe başvurarak sınavda başarı göstermiş ve 1895 yılında polislik mesleğine kaydı yapılmıştır (EGMA. PKD, 22). Bu durum bireysel inisiyatifin önemli olduğunu, ancak yalnızca başvurunun yeterli olmadığını; sınav sürecinin mesleğe alımda belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. 1888 doğumlu Hüseyin Basri Efendi 1914 yılında bireysel başvuru ve sınav sonrası teşkilata alındığı kaydedilmiştir (EGMA. PKD, 22). Bu, bir sistematik süreç ile polisliğe alım işlemlerinin gerçekleştirildiğini ve ayrıca liyakat esasına önem verildiğini göstermektedir. 1895 yılında Giresun'da bireysel polis görevlendirilmesi sırasında Osman Nuri Efendi, Nezaret İdare Komisyonu tarafından imtihana tabi tutulmuş ve başarılı olmasının ardından polisliğe alınmıştır (BOA. ZB. 458-14). Bu örneklemeler, teşkilatın tarihi sürecinde bireysel çabalar ile kurumsal kriterlerinin birleşiminden oluşan bir alım sürecinin var olduğu ve bunun mesleki standartları yükseltmeye yönelik bir adım olduğunu göstermektedir.

Giresunlu polislerin meslek eğitimi için İstanbul ve Trabzon'daki polis mekteplerine gönderildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, hem yerel hem de ulusal düzeyde eğitimin önemini vurgulamakta ve meslek içi eğitimin, polislerin donanımlarını geliştirme konusunda ne kadar kritik bir rol oynadığı gözler önüne serilmektedir. Polislik mesleğine girip, işe başladıktan sonra polislerin mekteplere gönderilmesi daha çok "meslek içi eğitim" kavramıyla alakalıdır. Göreve yeni veya belli bir süre önce başlamış kimselerin, sahada edindikleri tecrübeleri teorik ve pratik eğitimle desteklemeleri hedeflendiği anlaşılmaktadır. Polis Mehmet Efendi, 1909 yılında Giresun'dan İstanbul Polis Mektebine gönderilmiş, eğitimini başarıyla tamamlayarak geri dönmüştür. Orta düzeyde diploma notu almasına rağmen, ahlaki değerlendirmede aliyyülala (pekiyi) notu, onun ahlaki yönünü ön plana çıkarmıştır (EGMA. PKD, 22).

Polis Memuru Mustafa Hayri Efendi, İstanbul Polis Mektebinde eğitim almıştır. Eğitim sonrasında Giresun'a geri dönerek (EGMA. PKD, 22), ulusal alanda almış olduğu polislik eğitimini yerel düzeyde teori ve pratikte uygulama şansı elde etmiştir. Yerellikle ulusal uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Yerel düzeyde göreve başlayan polislerin, ulusal ölçekte aynı standartlara ulaşması hedeflenmiştir. Farklı bölgelerden gelen polislere ortak bilgi ve anlayış kazandırılmak istenmiştir. Aralarından Polis Hüseyin Efendi'nin 1918'de Trabzon Polis Mektebi'nden mezun olduğu kayıtlara geçmiştir (EGMA. PKD, 22). Polis okulu ve eğitimi anlayışın İstanbul'dan Anadolu kentlerine kadar teşekkül etmeye başladığı anlaşılmaktadır. Bu durum ve anlayış modelinin, Osmanlı ve erken Cumhuriyet döneminde modernleşme çabalarının bir yansıması olarak kabul edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4. Giresun Polis Teşkilatında; Mesleğe Giriş, Yükselme ve Çıkış

Personelin mesleğe giriş sürecinde yetkinliği, disiplini ve kuruma uygunluğunu değerlendirmek amacıyla Giresun polis teşkilatına personel alınırken ilk günden itibaren aday memur ve asil memuru ayırımına itina gösterildiği anlaşılmaktadır. 1894 yılında Dizdar zade Salih Efendi'nin stajyer memur olarak göreve başladığı görülmektedir. 7 Eylül 1895 tarihli yazıdan da kendisinin bir yıldan beri Giresun kazasında çalıştığı ve asaletinin tasdik talebinin kabul edildiği kaydedilmiştir (BOA. ZB. 458-47). Bu süreçte kuruma uyum sağlayıp sağlamayacağı, yeterliliği ve mesleki disiplinin gözlemlendiği değerlendirilmektedir. Yine Polis Memuru Hüseyin Basri Efendi'nin 2 Şubat 1329/1914 tarihinde polislik mesleğine dâhil olduğu, polisliğe kendisinin müracaat etmiş olduğu ve sınavda başarılı olarak polis namzedi/adayı olarak kaydının yapıldığı yazılmaktadır (EGMA. PKD, 22). Bu bağlamda İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde polis teşkilatında kamu personelinin mesleğe girişte ve sürdürülebilmesinde yetkinliğinin değerlendirildiği görülmektedir. Diğer taraftan polisliğe başlayan personelin de kendileri açısından kurumsal uygunluğunu bu süreçte değerlendirdikleri görülmektedir. 1881 Giresun doğumlu Mustafa Asım Efendi, 4 Temmuz 1334/1918 tarihinde askeri başarılarından ötürü girdiği polislik mesleğine yaklaşık üç ayın ardından 30 Teşrinisani 1334/1918 tarihinde istifa dilekçesi vererek meslekten ayrılmıştır (EGMA. PKD, 22). Mustafa Asım Efendi, polis teşkilatına uyum sağlayamayacağını değerlendirerek istifasını sunmuştur.

Mesleğe giriş sırasında mesleki yeterliliği sağlayan bir diğer ölçüt; yaş şartıdır. Mehmet Cemal Efendi, 1294/1878 doğumlu olup, kendi isteğiyle polisliğe müracaat etmiş ve yapılan sınav neticesinde başarılı olarak polislik mesleğine kaydı yapılmıştır. Ancak sonradan yaşının yetersiz olduğu anlaşıldığından meslekten ilişkisi kesilmiştir. Bunun üzerine Mehmet Cemal Efendi, hukukî mücadelesinin ardından ikinci defa 5 Kanunisani 1331/1916'da polisliğe başlayacaktır (EGMA. PKD, 22). Mesleğe giriş tarihi verilmediğinden polisliğe ilk girdiği sıradaki yaşı tespit edilememektedir. Ancak ikinci defa polisliğe dâhil olduğundaki yaşı 38'dir.

Bu bağlamda 1880 Polis Kanunnamesinde yaş şartıyla ilgili olarak “yirmi altıdan aşağı ve kırk beşten yukarı olmamak (BOA, Y.EE. 112-19)” koşulundan hareketle ilk polisliğe girdiği yılların 1898 yılından öncesi olması gerekmektedir. Buradan hareketle kendisinin yaş şartıyla polislikten çıkarılması üzerine 1916 yılına kadar uzun müddet beklediği ve hukuki mücadelesine devam ettiği değerlendirilmektedir. 1916 yılını kapsayan 1907 Polis Nizamnamesi koşullarına bakıldığında yaş aralığının ufak bir değişiklikle “yirmi beş yaşını tamamlamak ve kırk yaşını tamamlamamış olmak (Düstur, 1. Tertip, 1329) olduğu görülecektir. Bu anlamda ikinci defa polisliğe kabulünde kırk yaşını tamamlamamış olduğundan mesleğe kabulünde herhangi bir sakınca olmadığı anlaşılmıştır.

Giresun polis teşkilatında görev yapmış polis mensuplarının rütbelerine bakıldığında ekseriyetinin “polis memuru” rütbesinde olduğu görülmektedir. 1880’den 1920’lere kadar uzanan süreç içerisinde emniyet teşkilatında polis rütbelerinin; polis memuru/neferi, 3. sınıf komiser/komiser muavini, 2. sınıf komiser/komiser, ser komiser isimleriyle anıldığı ve son olarak 1913 yılında “merkez memuru” adıyla yeni bir rütbe oluşturulduğu (Düstur, 2. Tertip, 1329) anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 1904 yılında Üçüncü Komiser Yusuf Efendi (TVS, 1322; 297), 1908 yılı ve sonrasında Komiser Muavini Mehmet Hamdi Efendi’nin polis amirleri arasında isimlerinin geçtiği görülmüştür. Mehmet Hamdi Efendi, Trabzon vilayet kadrosu 10 numaralı komiser muavinliği kısmına kaydedilmiştir (EGMA. PKD, 22). Komiser muavini rütbesi ise 1907 Polis Nizamnamesi doğrultusunda uygulamaya geçirilmiştir (Belgelerle Türk Polis Tarihi 5, 2016, s. 250). Bu doğrultuda Mehmet Hamdi Efendi’nin kaydı dönemiyle uyumluluk göstermektedir.

Polislik mesleğinde ayrılma şekilleri itibarıyla istifa, müstafi (istifa etmiş) sayılma durumlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu değerlendirme hem bireysel ve hem de kurumsal sorunlara işaret etmektedir. Aziz Efendi, Salih Sıtkı Efendi ve Mustafa Asım Efendi gibi memurlar, kişisel ya da mesleki nedenlerle istifa etmişlerdir. Aziz Efendi’nin istifası bir disiplin cezasının ardından gelmiş, Salih Sıtkı Efendi’nin ise polis divanı kararıyla ilişkisi kesilmiştir. Mustafa Asım Efendi ise istifa ederek mesleğine son vermiştir. 1918’in temmuz ayında başlayan meslek hayatı, yaklaşık üç ayın ardından 30 Teşrinisani 1334/1918 tarihindeki istifa dilekçesiyle sona ermiştir (EGMA. PKD, 22). Kısa görev süresinin, Mustafa Asım Efendi’nin uyum ve beklentisiyle ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Uzun görev süresi ise mesleğin zorluğuna ve yıpratıcılığına işaret etmektedir. Cumhuriyet Dönemi’nde “Çakmak” soyadını alan Aziz Efendi, 1919 senesi istifasının ardından yıllar sonra 1940 senesinde 65 yaşını tamamladığından emekliye ayrılmayı talep etmiştir. Emeklilik dilekçesinde geçtiği üzere “17 yıl ve 17 ay” hizmet süresi emeklilik için yeterli görülmemiştir (EGMA. PÖD. C-3594).

Polis Mehmet Efendi, mesleğinden kendi iradesi dışında eceliyle vefat ederek ayrılmak zorunda kalan bir isim olmuştur. Bu, dönemin zorlayıcı koşullarında polisin karşılaştığı sağlık

sorunlarını ve zorlu çalışma şartlarının varlığına işaret etmektedir. Mehmet Efendi, 1879 doğumludur. Polislik mesleğine 1 Teşrinisani 1325/1909 tarihinde dâhil olmuştur (EGMA. PKD, 22). Polis olduğunda 30 yaşındadır. Polis kayıtlarına göre orta boylu, ela gözlü, siyah kumral bıyıklı ve traşlıdır (EGMA. PÖD. C-2950). Yedi yıllık meslek hayatının ardından 8 Eylül 1332/1916'da Giresun'da vefat ederek hayata veda etmiştir (EGMA. PKD, 22). Öldüğünde, 37 yaşındadır. Sağlık sorunlarının ve zorlu mesleki koşulların Mehmet Efendi'yi etkilediği değerlendirilmektedir.

Giresun Polis Teşkilatı'nda mesleğe giriş sürecinde bireysel ve kurumsal güvence sağlayan yapının bulunduğu anlaşılmaktadır. Özellikle asil memuriyet sisteminin hem bireylerin mesleğe uyum sağlamasına hem de kurumsal başarıya katkı sunduğu görülmektedir. Bu sistem, kişisel başarıyı teşvik ederek, meslek mensuplarına görevde yükselme olanakları sunmaktadır. Ancak, teşkilatta görev yapan mensupların çoğunluğunun kariyerlerinde yükselmeyi tercih etmedikleri gözlemlenmektedir. Meslekten çıkış süreçlerinde ise farklı dinamikler dikkat çekmektedir. Uzun süreli hizmetlerin ardından gerçekleşen ayrılmalar, genellikle emeklilik talepleri veya yıpratıcı çalışma koşullarından kaynaklanmaktadır. Bu, polislik mesleğinin fiziksel ve ruhsal dayanıklılık gerektiren yapısına işaret etmektedir. Buna karşın, kısa süreli görevlerin ardından gelen istifalar, bireylerin mesleki uyum sorunları ve memnuniyet eksikliğiyle ilişkilendirilmektedir.

5. Giresun'da Polisin Görev ve Hizmet Alanları

Osmanlı döneminde Giresunlu polis mensuplarının görev ve hizmet alanları, toplumun temel güvenlik ve düzen ihtiyacını karşılama yönünde geniş bir yelpazeye yayılmıştır. Asayiş hizmetleri alanında; hırsızlık, kaçakçılık, kumar gibi suç türleri öne çıkmaktadır. Komiser Mehmet Hamdi Efendi hırsızlık vakalarını çözmeye aktif bir rol oynamış olduğu görülmüştür. 1916 yılında gecenin bir vaktinde hırsızlık faillerini yakalaması (EGMA. PKD, 22), mal güvenliğine dair çalışmalara ehemmiyet verildiğini göstermektedir.

1913 yılında polislik mesleğine giren Polis Salih Sıtkı Efendi'nin 8 Haziran 1330/1914 tarihinde Meşeoğlu Kadir'in kahvesinde kumar suçu işleyenleri yakalaması (EGMA. PKD, 22), kentte sosyal ahlakın korunmasına yönelik çalışmadır. 1911 yılında Polis Memuru Mehmet Efendi'nin Giresun'a bağlı Piraziz kazasında dükkâncı Trabzonlu Salih Reis isimli bir şahsın dükkânında Rus barutu ihbarı üzerine arama sonrasında 90 kg civarında barut elde etmesi ve şahsı yakalaması, silah ve mühimmat kaçakçılığıyla ilgilidir. Yine aynı kişinin limandaki bir vapur içinden asker firarisi üç şahıs yakalaması (EGMA. PKD, 22) kaçakçılıkla mücadeleyle kamu huzur ve düzeni ve devlet otoritesinin yerel düzeyde korunmasına katkıda bulunmasıyla ilişkili bir hizmettir. Ayrıca Giresun Limanı'na çıkan yolcuların pasaport kontrollerinin polisçe

yapılması (BOA. DH.TMIK.M. 36-27) ulusal güvenliğe, kamu düzenine ve sınırların denetimine dair bir polisiye hizmetti.

Polisin, tehlike arz eden olaylar kapsamında ekseriyetle yangın ve boğulma hadiselerinde öne çıktığı görülmektedir. Polis Salih Sıtkı Efendi, Frenkhisar Mahallesi'nde çıkan bir yangına müdahale ederek, kamu mallarını ve insan koruma hayatını yerine getirmiştir (EGMA. PKD, 22). Polis Mehmet Efendi, yangın sırasında üstün gayret göstermiş, bu da polisin sadece suçla mücadele değil, aynı zamanda halkın güvenliğini sağlamadaki aktif rolünü ortaya koymuştur. Yine 1915 yılında Amerikan bayrağı taşıyan “*Washington*” isimli vapurun Rus filosu tarafından batırıldığı sırada denize atlayan dört şahsın kurtarılması sırasında yararlılığı görülecektir (EGMA. PKD, 22). Denizde boğulanlara karşı polis acil durum müdahalelerinde ileri düzeyde olduklarını ispat etmiştir. Aziz Efendi (EGMA. PÖD. C-3594), 1902 yılı polis kadrosundan Polis Mustafa Efendi (TVS, 1320) 3. Sınıf Polis Komiseri Yusuf Efendi (TVS, 1321) acil yardım personeli gibi hareket ederek boğulma tehlikesi altındaki şahısların canlarını kurtarmış isimlerdir.

Giresun kadrosunda görevli Giresunlu polis mensuplarının görev ve hizmet alanları, bireysel suçlardan kamusal güvenliğe kadar geniş bir alanda halkın huzurunu sağlamayı amaçlamıştır. Bu faaliyetler, polisin toplumsal düzeninin korunmasındaki çok yönlü ve kritik rolünü açıkça göstermektedir. Ayrıca bu hizmetlerin kaydedilmiş olması, dönemin yerel güvenlik mekanizmalarını ve toplumun yerini anlamak açısından önemli bir tarihi kaynak teşkil etmektedir.

6. Giresun Polis Teşkilatında Ödül ve Cezaların İncelenmesi

Giresun'da bireysel görevlendirme sürecinden başlayarak polis mensuplarının çeşitli ödüller ve cezalar aldığı gözlemlenmektedir. Polislerin görev alanı, doğrudan toplumsal yapısı, gündelik yaşamı ve dinamikleriyle iç içedir. Bu nedenle polislerin aldıkları ödül ve cezalar, sadece bireysel performansların değil, aynı zamanda toplumun yaşam ölçütleri, bakış açısı, eğitim seviyesi ve genel yapısıyla da ilişkilidir. Polis, sosyal hayatın olduğu kadar siyasi hayatın da bir parçasıdır; dolayısıyla, ödül ve ceza mekanizmaları toplumun ihtiyaçlarının, beklentilerinin ve değer yargılarının bir yansımasını taşır. Bu durum, polis teşkilatının hem toplumun güvenlik algısını şekillendiren hem de toplumsal olaylara ve değerlere doğrudan etki eden bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

1899 yılı Giresun polis teşkilatı komiserlerinden 3. Sınıf Komiser Mehmet Hayri Efendi'nin üstün gayret ve yararlılığından 4. Rütbeden Osmanlı Nişanı almış olduğu anlaşılmıştır (BOA. DH. MKT. 2275-107). Kendisinin daha sonraki yıllarda Rusya Devleti tarafından St. Stanislaus Nişanı ile 1902 senesinde ödüllendirildiği anlaşılmıştır (BOA. HR.

TH. 275-133). Bu iki durum, Mehmet Hayri Efendi'nin bireysel ve kurumsal başarısına işaret etmektedir. Madalya sahipleri arasında iki farklı isim daha ön plana çıkmaktadır. Polis Mustafa Efendi (TVS, 1320) ve 3. Sınıf Polis Komiseri Yusuf Efendi Tahlisiye Madalyası almışlardır (TVS, 1321). Cankurtaran manasında bu madalyaya sahip polis mensupları, insan hayatına verilen değerin sembolü olmuşlardır. Madalya, onların özverilerinin birer sembolü olmuştur. Cesaret ve fedakârlıklarının simgesi olarak kendilerine verilen bu madalya ile polislik mesleğinin saygınlığına bir nebze olsun katkıda bulunmuşlardır. Dilekçesinde kendi ifadesiyle “17 sene 17 yedi ay” polislik mesleğine hizmette bulunmuş, Polis Memuru Aziz Efendi'nin yaşamı boyunca bir adet Tahlisiye Madalyası, bir adet Yunan Madalyası ve bir adet Liyakat Madalyası sahibi oluşu dikkat çekmektedir (EGMA. PÖD. C-3594).

Madalyalardan başka polis mensuplarının hem kurum içinde hem de kurum dışında, aile ile sosyal çevresinde şahsını onurlandıran takdirname ve tahsinname belgeleri aldıkları görülmektedir. 1909 yılında polisliğe Giresun'da başlayan Mehmet Hamdi Efendi, gecenin bir vaktinde hırsızlık faillerini yakalamasından ötürü 1916 senesinde bir adet takdirname, yine başka bir olayın hırsızlık faillerini yakalamasından dolayı bir adet tahsinname/başarı belgesi almıştır (EGMA. PKD, 22). Polis memuru, yaptığı işin değerinin fark edildiğini ve çabasının karşılıksız kalmadığını hissetmiştir. Topluma hizmet etmenin gururunu yaşamıştır. Teşkilata ve şehre olan bağlılıkları artmıştır. 1909 yılında Giresun'da polisliğe başlayan Mehmet Efendi, 1911 tarihinde Giresun'a bağlı Piraziz kazasında dükkâncılık eden Trabzonlu Salih Reis isimli bir şahsın dükkânında Rus barutu ihbarı üzerine arama sonrasında 90 kg civarında barut elde ettiği ve şahsı yakaladığı için kendisine takdirname verilmiştir. Yine aynı sıralarda limanda bir vapur içinde asker firarisi üç şahıs yakaladığı için kendisine ödül olarak bir adet takdirname almıştır. Giresun'da Firenkhisar Mahallesi'nde yangın hadisesine müdahale ettiği için ve yangın sırasında göstermiş olduğu üstün gayret adına kendisine bir takdirname verilmiştir. Amerikan bayrağı taşıyan “Washington” isimli vapurun Rus filosu tarafından batırıldığı sırada denize atlayan dört şahsın kurtarılması sırasında yararlılığı görüldüğünden 25 Mart 1331/1915 tarihinde bir adet “Tahlisiye/Cankurtaran Madalyası” ile ödüllendirilmiştir (EGMA. PKD, 22). Birinci Dünya harbi sıralarında dahi Tahlisiye Madalya uygulamasının devam ettiği anlaşılmaktadır.

1913 yılı polisliğe başlayan Polis Salih Sıtkı Efendi, Giresun Firenkhisar Mahallesi'nde çıkan bir yangın sırasında gösterdiği üstün gayretten ötürü bir takdirnameyle ödüllendirilmiştir. 8 Haziran 1330/1914 tarihinde Meşeoğlu Kadir'in kahvesinde kumar suçu işleyenleri yakaladığından bir adet takdirnameyle ödüllendirilmiştir (EGMA. PKD, 22). Başarılı hizmetlerin ödüllendirilmesinin yanı sıra ceza işleminin de mevcudiyetini koruduğu gözlemlenmiştir. Polis teşkilatında mevcut cezalar arasında; tevbih (azarlama, paylama), ihtar (uyarma), bir günlük maaş kesimi, kıdem cezası ve meslekten ilişik kesme bulunmaktadır. 1913 yılı Giresun'da polisliğe başlayan Polis Memuru Salih Sıtkı Efendi'nin bir adet tevbih cezasına

çarpıtıldığı görülmüştür. Salih Sıtkı Efendi'nin mesleki görev ve disiplin sınırlarını kısmen aştığı ve kurumunca eyleminin ihlal sayıldığı anlaşılmaktadır. Mesleki iş disiplinine uyum hedeflenmektedir. Ayrıca Salih Sıtkı Efendi, bir de askeri firar nedeniyle bir maaş kesimi cezası almış olduğu anlaşılmaktadır (EGMA. PKD, 22). Asker kaçağı yakalama konusunda zafiyet gösteren bir memurun maaş kesimi gibi ağır bir idari cezaya çarpıtılması dönemine dair bir konuyu yansıtırken aynı zamanda mesleki ve yönetsel olarak disipline ağırlık verildiğini göstermektedir. İhmalkâr davranışların önüne geçilmek istendiği açıktır. Maaş kesimi cezalarının günlük olarak kesildiği, 1909 yılı girişli Polis Memuru Mehmet Efendi'nin göreve gelmemesinden bir günlük maaş cezasına çarpıtılmasından anlaşılmaktadır. Mehmet Efendi ayrıca Giresunlu bir kızla evlenmek için yazmış olduğu dilekçeyi hiyerarşiye uymadan doğrudan Emniyet Umum Müdürlüğüne gönderdiğinden ihtar cezasıyla cezalandırılmıştır. (EGMA. PKD, 22).

Polis künye bilgileri incelendiğinde almış oldukları cezalar bölümünde Rus Donanması tarafından kuşatılan Trabzon'un işgalinden sonra emre itaatsizlikle görev yerlerini terk eden polislerin mevcudiyeti oldukça dikkat çekmektedir. Mehmet Cemal Efendi, emre göre hareket etmediğinden kuşatma sırasında görev yerini ve şehri terk etmesinden 1 Nisan 1332/1916 tarihli Polis Divanı kararına göre bir sene kıdem cezası almıştır. Ayrıca belgeye göre bir defaya mahsus olarak affedildiği kaydedilmiştir (EGMA. PKD, 22). Anlaşıyor ki Mehmet Cemal Efendi daha yüksek bir ceza alması gerekiyorken, daha düşük bir idari ceza almıştır. Bu bağlamda idarenin, görev yeri terki mazeret sebebini makul görmüş olduğu söylenebilmektedir. Aziz Efendi de aynı konudan dolayı 24 Nisan 1332/1916 tarihli karara göre bir yıl kıdem cezası almıştır (EGMA. PKD, 22). Mustafa Hayri Efendi, yine 1332/1916 senesinde kuşatma altında bulunan Trabzon vilayet merkezinin düşmesinden evvel görevini terkle firar etmesi sebebiyle idari soruşturma geçirdiği kayıtlara geçmiştir (EGMA. PKD, 22). Hakkında ne tür ceza uygulandığıyla ilgili bir bilgi mevcut değildir. Kıdem cezası ve affın dengesi gözetilmiştir. Görev yerini terk eden polis memurlarına sadece bir yıl kıdem cezası verilmesi, o dönemin zorlayıcı savaş şartlarında bir denge politikası olarak değerlendirilebilmektedir. Ceza vererek disiplini koruma, ancak affederek insan kaynağını muhafaza etme amacı güdüldüğü ortaya çıkmıştır. Kıdem cezası, memurların tamamen meslekten uzaklaştırılmasını engelleyen daha hafif bir yaptırım olduğu için memur lehine bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Bu kararlar, dönemin olağanüstü koşullarını ve disiplini koruma gerekliliğini yansıtırken, aynı zamanda pragmatik bir yaklaşımla personel kaybını önlemeyi ve devlet otoritesini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Özellikle kıdem cezası ve affın birlikte uygulanması, disiplin ile merhamet arasındaki dengenin sağlanmaya çalışıldığını göstermektedir. Ancak görevi başına dönmeyenlerin meslekten ilişkisi kesilmiştir. Buna 1918 yılında Giresun'da polisliğe başlayan Polis Memuru Hüseyin Efendi örnek teşkil etmektedir. Kendisi, iznin müddetini aştığı ve görevinin başına dönmediği için Polis Divanı kararınca 17 Kânunusani 1334/1918 tarihinden

itibaren meslekle ilişkisi kesilmiştir (EGMA. PKD, 22). Mütareke döneminin zor koşullarının polislik mesleğini icra etme veya etmeme hususunda belirleyici etken olduğu düşünülmektedir.

7. Sonuç

Giresun'da polis teşkilatının kuruluşu ve kurumsallaşma süreci, kentin güvenlik yapısının tarihsel dönüşümünü anlamak açısından önemli bir dönüm noktasıdır. İlk olarak bireysel görevlendirme sistemiyle başlayan güvenlik hizmetleri, 1902 yılında polis dairesinin kurulmasıyla kurumsal bir yapıya kavuşmuştur. Bu süreç, Osmanlı Devleti'nin Meşrutiyet dönemi reformlarıyla uyumlu bir şekilde, kentteki düzeni ve asayişini sağlama çabasının somut bir yansımasıdır. Araştırma, Giresun polis teşkilatında görev yapan ilk bireylerin sosyal ve mesleki profillerini gün yüzüne çıkarmış, aile bağları, mahalle ve köy bilgileri gibi ayrıntılar sosyolojik veriler sağlamıştır. Ayrıca polis mensuplarının mesleğe giriş, yükselme ve ayrılma nedenleri incelenerek dönemin mesleki dinamiklerine ışık tutulmuştur. İlk kez teşkilatta görev alan gayrimüslim polislerin belirlenmesi ise Osmanlı'nın çok kültürlü yapısını ve Giresun'un bu bağlamdaki rolünü anlamak açısından dikkat çekicidir. Diğer taraftan Giresun kentinin ilk polisleri olmaları bakımından yangın, boğulma gibi olaylarla birlikte göstermiş olduğu üstün hizmetleri halk nezdinde olumlu tesir yaratmıştır. Özellikle polis mensupları arasından kimilerinin Giresunlu bir kız ile aile akdi kurması, meslek itibarının kent nazarındaki olumlu izdüşümlerinden kabul edilebilmektedir. Diğer taraftan polis teşkilatının gelişimi, sadece bir güvenlik meselesi değil, aynı zamanda Giresun kentinin toplumsal ve sosyolojik yapısının şekillenmesinde önemli bir etken olmuştur. Gündelik hayatın bir parçası olarak zamanla Giresun kentinde büyüyen polis teşkilatının incelenmesi ve irdelenmesiyle kent hayatı ve tarihine yönelik yeni bilgiler elde edileceği düşünülmektedir. Özellikle kentin, sahil şehri olması hasebiyle meydana gelen gemi batma hadiseleri, kıyıdaki boğulma olayları, limandaki pasaport ve devriye görevleri, askeri ve firari kaçaklar ile silah kaçakçılarının yakalanması, Trabzon kuşatması sırasında polisin üstlendiği görev gibi daha birçok olay ve içeriği kent kültürü hakkında da aynı zamanda zengin bilgiler sunmaktadır. Şüphesiz ki bu bilgiler kentin kültürel kimliğine kazanımlar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Alyot, H. (2008). *Türkiye'de zabıta*. Polis Akademisi Yayınları.
- Aslan, A. (2020). Osmanlı devleti'nde polis teşkilatı'nın kurulması: urfa örneği (1845-1918). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (38), 25-58.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT). 2046-32.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT). 2258-78.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT). 2275-107.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT). 606-61.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT). 1996-29

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İrade Mesail-i Mühimme (İ. MSM). 3-48.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.). Gömlek No: 12352

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Esas Evrakı (Y.EE). 112-19.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). Babıali Evrak Odası (BEO). 780-58436.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). Dâhiliye Islahat (DH.TMIK..S.). 19-9.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA). Zaptiye (ZB). 458-13.

Düstur, 1. Tertip, Cilt. 8, İstanbul, 1329.

Düstur, 2. Tertip, Cilt 5, İstanbul, 1329.

Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi (EGMA). Personel Kütük Defteri (PKD). 22.

Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi (EGMA). Personel Özlük Dosyası (PÖD). Cedit (C). 2975.

Emniyet Genel Müdürlüğü. (2015). *Belgelerle türk polis tarihi (cilt 5)*. Belge Yönetim Daire Başkanlığı Yayınları.

Emniyet Genel Müdürlüğü. (2025). *Belgelerle türk polis tarihinde ilkler*. Belge Yönetim Daire Başkanlığı Yayınları.

Gören, H. H. (2018). *Birinci yüzyılında (1839-1938) türk polis teşkilatının tekâmül, teşkilat ve kadro hareketleri* (E. Açıkgöz, Ed. & Trans.). Belge Yönetimi Daire Başkanlığı Yayınları. (İlk basım yılı 1938)

Karpat, K. H. (2003). *Osmanlı nüfusu (1830-1914): demografik ve sosyal özellikleri*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Kozak, Y. & Kahraman, O. (2020). Sivas polis teşkilatının kuruluşu (1885-1893). *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44 (1), 151-164.

Sezen, T. (2017). *Osmanlı yer adları*. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Şahin, E. (2012). *Türk polisinden seçkin biyografiler (cilt 1)*. Arşiv ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Yayınları.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1305H/1888.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1313H/1896.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1316H/1898.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1318H/1900.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1319H/1901.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1320/1902.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1321/1903.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1322/1904.

Ekler

Ek 1: Polis Memuru Mehmet Efendi

Kaynak: EGMA. PÖD. C-2950.